

Nov odnos do ideje razvoja

Strinjam se z ugotovitvami glede sprememb v duhovnem ožračju naše civilizacije, ki jih je omenil dr. Požarnik. Medtem ko je doslej tekla beseda bolj o materialnem razvoju ali pa o razvoju na posameznih področjih, bi se nekoliko ustavil pri duhovnem ozadju ideje razvoja in zgodovinskosti. Kot vsaka misel, se je tudi misel o razvoju pojavila v določenem prostoru in času.

V okviru kozmične religije poznajo le kozmični, ciklični čas, v katerem dojemajo spreminjanje kot nekaj slabega, kot korupcijo. V religiji obljube, to je v judovstvu in krščanstvu, pa se pojavi novo pojmovanje časa: linearno. To je povsem nova in izvirna predstava o času. Čas in z njo dogajanje v družbi (zgodovina) imata pozitivno vsebino, saj sta usmerjena k zadnji dopolnitvi, k uresničitvi obljube, v eshaton, k Bogu. O tem je veliko razmišljal nekdanji marksist, dober Heglov poznavalec Papaioanou v delu *La consecration de l'histoire*. Pojem razvoja je povezan s krščanstvom in evropsko civilizacijo. Drugim ni znan in ga v glavnem zavračajo. Ker splošno duhovno ozračje v drugih civilizacijah še vedno vidi v spreminjanju nekaj slabega, ljudje tudi niso motivirani za napredek na posameznih področjih družbenega življenja, tudi gospodarskem ne.

Ideja razvoja pa je postala problematična tudi v naši civilizaciji takrat, ko se je sekularizirala, ko je postala Bog zgodovina ali ko je postal napredek Bog. Svet se je začel zapirati vase, v svojo samozadostnost. Včeraj sem imel v rokah intervju z nobelovcem Octaviem Pazom, ki meni, da je zmota stoletja ali hereza zamenjava Boga z zgodovino. Če je človek ateist, nadaljuje, potem bo treba živeti s to negacijo, ne pa si izmišljevati nadomestke, ki so čiste blodnje in imajo usodne posledice. V zvezi z zgodovino ne moremo več govoriti, da bi bila usmerjena in ima kak smisel, hkrati pa ne moremo reči, da je povsem iracionalna, nesmiselna. Po njegovem mnenju je zgodovina pluralna, ne pa ena: zgodovin je več. Ta smisel je povezan z duhovnim ozračjem, ki se poraja v svetu. Pomaga si z Einsteinom in pravi, da Bog ne igra kock z vesoljem, zato ni vse zgolj naključje in da tudi slučaj uboga neko logiko, ki je mi ne poznamo.

To govorim zato, ker je že H. Požarnik nakazal nove oblike znanstvenega pristopa, ki pristopajo k stvarem celovito in sistemsko. S tem ko se je ideja razvoja, zgodovine, rasti, napredka sekularizirala, se je vse to skrčilo v eno samo usmeritev ali cilj, ki ga je mogoče doseči z znanostjo (scientizem), ali razrednim bojem, ali bojem za obstanek, ali z vojnami med narodi. Vsakokrat je to vodilo v določeno vrsto totalitarizma in nasilja.

Nova miselnost, ki se poraja v evropski civilizaciji, spreminja svoj odnos do te ideje (sekulariziranega) razvoja. Zdi se, da se uveljavljata dva pogleda. Prvi je »new age«, ki predstavlja neko razpršeno kozmološko religioznost in opušča eshatološko perspektivo ter se vrača nazaj k usodi (moira). Drugi pa je krščanski, ki vztraja pri obljubi božjega kraljestva ob koncu časov, vendar se ta v določeni meri uresničuje že tu na osebni in družbeni ravni.

Tu so nove ideje z novimi vrednotami, ki v okviru tega sveta niso usmerjene k poenotenju ali totaliteti. Sploh odpade določena usmerjenost, razvoj, dokončni tuzemski eshaton se izgubi, pač pa nastaja povezovanje različnega. Od tod izvirajo nove metode reševanja različnosti in sporov med nami; ne več z razrednim bojem,

ampak s pogovorom, soglasjem. To pa ne vodi v totalitarizem, temveč v demokracijo. V odnosu do narave se zato pojavlja govor o ekologiji in ekoloških odnosih, v katere je vključen tudi človek.

Z vidika krščanstva bi rekel, da je misel o ekološki sistemski povezanosti sveta in družbe, vsaj kar se tiče katoliške Cerkve od koncila naprej, močno navzoča. Na tem področju je nastal cel družbeni nauk, še pomembnejše pa so pobude in delovanje Cerkve v svetovnem merilu za vse tesnejše sodelovanje, povezovanje in premaganje konfliktov ob spoštovanju različnosti. Različnost je razumljena kot bogastvo. Delovanje Cerkve ni zanemarljivo, saj je čez milijardo sedemsto milijonov kristjanov, ki poslušajo ta govor o vrednosti različnosti, o sožitju in solidarnosti ter dialogu. To vodi k preseganju možnih spopadov med religijami. Kot je znano, so tudi te doslej reševale sporna vprašanja po logiki spopadanja, ne pa dialoga. Če omenim tretji svet, tam o ateizmu sploh ne moremo govoriti in verjetno še dolgo ne bomo mogli. Vsepovsod je namreč opazna močna prenova verstev, vključno s hinduizmom in budizmom, kar pa se lahko sprevrže v versko nestrpnost (in v ideologijo – op. Južnič). V Indiji je trenutno silno hudo, ker se hinduizem spreminja v zelo nestrpno verstvo in hindujci poskušajo Indijo očistiti 80 milijonov muslimanov in 20 milijonov kristjanov. To je sedmina prebivalstva.

So torej novi trendi v naši civilizaciji, ki se odpovedujejo totaliteti, h kateri naj bi vodil razvoj. Ostajajo pa močni tudi stari trendi, pri nas in v drugih civilizacijah, ki ni nujno, da sploh imajo idejo o razvoju, pa vendarle izključujejo vse tiste, ki se nočejo vtopiti v njihovi totaliteti. Ko torej razmišljamo o razvoju in zgodovini na katerem koli področju, ne smemo prezreti vloge velikih religijskih in vrednostnih sistemov pri oblikovanju ideje razvoja in zgodovine ali pa pri njunem oblikovanju bodisi na pojmovnem področju bodisi družbenem. Dokler se ta vseobsežna obzorja ne spremenijo in ne vključijo ideje razvoja, seveda ne v njeni sekularizirani obliki, so vsa prizadevanja za gospodarski razvoj bolj jalova.

PETER KLINAR:

Zdravko Mlinar je rekel, da smo v Sloveniji relativno varni na eni strani, po drugi strani pa ogroženi. Zanimivo je, da se Zahodna Evropa ne počuti tako varne. Vseljevanje Muslimanov kot imigrantov v Zahodno Evropo mnogi dojemajo kot nevarnost za zahodnoevropsko civilizacijo. Tako nastajajo neonacionalistična, fašistična gibanja, ki dobivajo skrajne absurde in nasilne oblike. Bral sem članek, da v času, ko Evropa slavi petstoletnico konca zadnje islamske države v Evropi (Granade), hkrati doživlja močne procese nove islamizacije.